

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת עבודה זרה - דף טו טז, א

עיונים על הדף

הנאה מתרומה בדרך של כילוי

אמרו בגמ', ששכירות לא קניא ומסקנת הגמ' להוכיח מהנידון של כהן ששכר פרה מישראל אם יכול להאכילה כרשיני תרומה, מובאר בברייתא ישראל ששכר מכהן מאכיל כרשיני תרומה, ואילו כהן ששכר מישראל לא יאכיל כרשיני תרומה, והגמ' הוכיחה ממה שהכהן לא יכול להאכיל את הבהמה תרומה ששכירות לא קניא. בתוס' (ד"ה ישראל) מובאר שאין חיוב מזונות על השוכר ודקדקו מלשון הברייתא. וכעין סוגיא זו למדנו בפרק אלמנה לכהן גדול ביבמות (סו, ב), שחיוב אחריות מתיר לאכול בתרומה. ובאמת שאלו מהסוגיא שלנו, שישראל ששכר פרה מכהן הרי זה יאכילה כרשיני תרומה. כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שזמזמתי עליו לא יאכילה כרשיני תרומה. מובאר בברייתא זו, אע"פ שיש חיוב אחריות לשוכר, אולם לא מגדירו בתורת בעלים עד כדי שמאכיל בתרומה. ולכן ישראל ששכר את הפרה מהכהן, הפרה עדיין ברשותיה דכהן קאי, ולכן ישראל יכול להאכילה בכרשיני תרומה. אולם בכהן ששכר את הפרה מישראל אף שיש חיוב אחריות אולם אינו יכול להאכילה בתרומה, מאחר ומוגדרת ברשות הבעלים. ותיצרה הגמ' ששוכר פרה מתחייב רק על גניבה ואבידה ולא מתחייב באונסיה ובכחשה ובנפחת דמיה. אולם לו היה מתחייב באחריות גמורה היה מאכיל בתרומה והראיה מכהן ששם פרה מישראל הרי זה מאכילה בתרומה.

תוס' על אתר (ד"ה לא יאכילה) שואלים מדוע כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילה כרשיני תרומה הרי "תרומה" זה לא איסורי הנאה ומותר לישראל להנות. מביאים תוס' ד' סוגיות שבהם הנידון שנהנה הישראל מתרומה. א. הסוגיא לפנינו כהן ששכר פרה מישראל, לא יאכילה כרשיני תרומה. ב. בגמ' בעירובין (כו, ב) מובאר שמעריבין לישראל בתרומה, א"כ מובאר שנהנה מתרומה. ג. הגמ' בפסחים (לז, א) אבא שאול גבל של בית רבי היה ויה מחמם חמין בחיטין של תרומה. ד. משנה בתרומות (פ"א מ"י) מדליקין בשמן של תרומה במבואות האפילות ועל גבי החולים ברשות כהן.

מייסד ר"ת שאין התרומה איסורי הנאה אולם נאסר לישראל להנות בדרך של כילוי. ולכן בסוגיא לפנינו לא יאכיל הכהן את בהמת הישראל כרשיני תרומה כיון שהישראל נהנה בדרך של כילוי. מה שאמרו במשנה בתרומות שמדליקין בבית האפל ברשות כהן מדובר שהיה שם כהן והוא נהנה מן השמן ונר לאחד נר למאה. כמו"כ אבא שאול גבל של בית רבי היה מדובר שעשה כן לצורך הכהנים שהיו בבית רבי. ולכן מעריבין לישראל בתרומה כיון שאין איסור הנאה מן התרומה אלא רק בדרך של כילוי אסור וכאן נהנה שלא בכילוי ומותר.

ואומר ר"י שהמקור לדין הנזכר שרק בצורה של כילוי יש איסור להנות ממה דאמרו בגמ' בשבת (כו, א) אין מדליקין בטבל טמא, ונלמד ממשמרת תרומתי, כשם שבתרומה טהורה היתר השימוש הוא לאחר הרמה, היינו לאחר הפרשה ולא בטבל. כך אף בטמאה, אין להשתמש כל עוד לא הופרש ממנה ולכן אין מדליקים בשמן טבל. אלא מעתה ידענו שלא משתמשים בטבל טמא כשם שלא משתמשים בתרומה טהורה עדיין חסר לנו ידיעה מנין שלא משתמשים בטבל טהור ומנין שלא משתמשים בתרומה טמאה. הביאו תוס' את דעת רש"י בשבת (שם) שלמד שאם אין מדליקין בטבל טמא כ"ש שאין מדליקין בטבל טהור. ותוס' (שם ד"ה אין) כבר תמהו מהיכי תיתי. ואמרו שבמעשה של חמור של רבי פנחס בן יאיר מובאר שאף טבל טהור אסור בהנאה. וכך אף אסור תרומה לישראל בדרך של כילוי. וצריך לומר ע"פ דבריהם שחוזר ומלמד על תרומה טמאה שנאסר בה הנאה של כילוי.

על עצם קושיית תוס', מדוע לא יכול הכהן להאכיל את בהמת הישראל כרשיני תרומה, הביאו התוס' ישנים (יבמות שם בצד הגליון) מהר"ר משה ז"ל "דכל הנאות של תרומה מותרות לישראל רק להאכיל בהמתו משום דהויא בכלל נפש כדדרשינן על כל נפשות מת לא יבא שומע אני אפילו נפש בהמה כשהוא אומר לאביו ולאמו וכו' משמע דבהמה הויא בכלל נפש ולהכי אמרינן הכא דהיא שהפרה של ישראל אין להאכילה תרומה כדכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו דבעינן שהנפש יהיה קנין כספו כשאוכל בתרומה." עכ"ל.

ובתוס' רא"ש הביאו מעט ביותר ביאור, שמדין תורה יש איסור לכהן להאכיל את בהמת הישראל, כיון שאף בהמה היא בכלל נפש שעליה אמרו שצריך להיות קנין כספו גמור כדי להאכיל בתרומה. אולם שאר הנאות לא נאסרו לישראל לכן מותר לו לצאת בעירוב ולכן חימתו לאבא שאול חמין בחיטין של תרומה. וכו'. כשיטת רבנו משה, נראה ברש"י לפנינו, שהסיבה שאין כהן מאכיל בהמתו של ישראל זה מחמת חסרון ב"קנין כספו". דברים ברורים כתב רש"י שהסיבה שאין הכהן מאכילה בכרשיני תרומה משום שיש חסרון בקנין כספו ז"ל (ד"ה לא יאכילה) אלא יאכילה כרשיני תרומה, לפי שאינה שלו ואינו יכול להאכילה תרומה אלא לבהמתו קניית כספו". עכ"ל. (ביסוד הגדר של "קנין כספו" נראה שנתלקו רש"י ורבנו משה בהגדרת "נפש" ואין כאן מקומו, אולם ביאור הדבר בכללותו שווה, ודו"ק).

וע"ז הדרך שיטתו בביאור הסוגיא בפסחים במעשה של אבא שאול גבל של בית רבי היה, ע"פ הבנת דברי התוס' שלישראל נאסר כל הנאות כילוי בתרומה

העמידו שם שהיה לצורך הכהנים של בית רבי אולם רש"י ביאר ז"ל (שם ד"ה ללוש) "כלומר אע"פ שרבי אוכל חולין בטרהרה היה לו חייש דילמא נגעו הני חייטין מטאים בעיסה וכו'". מובאר מרש"י שהנידון היה לשימוש לצרכו של רבי. ולא נאסר לו הנאת כילוי. א"כ מדוע לא יאכיל הכהן בהמתו של ישראל במשנה בתרומות המובאת בסוגיא דידן ובסוגיא בע"ז, ע"כ כביאורו של הר"ר משה דוברי עצמו בע"ז משום קנין כספו.

אין מוכרים לעכו"ם בהמה דקה במקום שחשודים על הרביעה, ובמשנה הלחן (כ"ב, א) מובאר שאין מעמידים בכלל בהמה במקומות שיש עכו"ם, **ביאר רב להוי"א** שאף משנה זו תלויה אם יש חשש של רביעה או לא. **לדעת ר"א ורב למסקנא**, עובד כוכבים לא רובע בהמת עצמו מחשש שתעקר, ורק להעמיד בהמת ישראל בפונדק גויים אסור מחמת לפני עוור של רביעה, **עפ"ז** המשנה לפנינו אמרה את ההלכה בלא קשר לרביעה שהרי אין הגוי רובע בהמתו, **אלא** הדבר תלוי במנהג המקום אם מוכרים להם בהמה דקה או לא. **ובהמה נסה** גזרו שלא ימכרו שמא יבא להשאל ולהשכיר והגוי יעבוד עם הבהמה בשבת והישראל מצווה על שביית בהמתו. **ומשורש מירה** זו אין מוכרים להם אף בהמות קטנות או שבורות. **לדעת רבי יהודה** מוכרים בהמה שבורה שהרי ברור שאינה נצרכת למלאכה אלא לאכילה. **מסקנת הגמ'** נחלקו האם יש לחשוש שירביעו על השבורה (לא נחלקו במציאות ע"י תוס' טו, א ד"ה אלמא).

הסתפקו בגמ', שור מופטם האם נמכר לגוי, **לרבי יהודה** אם ישהה אותו ראוי למלאכה. **ולרבנן** הרי הדרך לשוחטו. **למסקנא אמר רב אשי** ששור מופטם שהשהו אותו וכחש עובד כפול משור רגיל. (נחלקו הראשונים האם פטש שלכן אסור, או שנשאר באיבוע. ניסו להוכיח מרבי שהפחית את המס של שור המפוטם ולהוי"א משום שיש חשש שישוה אותו ויהיה ראוי למלאכה, ונדחה שרבי רצה לעקור את ענין המס ועקרו מעט מעט עד שביטל לגמרי ולא מחשש עבודה בשור המפוטם). **לדעת בן בתרא** מותר למכור סוס, שהרי נועד רב לרכובה ולא לעבודה, ואף אם ישאלו או ישכיר רכיבה בשבת הוי שבות מדרבנן. **ולדעת רבי יוסי** (להלן במ"ז טז, א) נאסר **א**. סוס משמש בתורת כלי זיין. **ב**. שמזקין משתמש בו לטחינה והיא מלאכה מהתורה. **פסק רי"ח** כבן בתרא שמותר למכור סוס.

מבאר תנא, שהנושא של מכירת בהמה גסה הוא מחשש של "שביית בהמתו", והגזירה היא משום שואל ומשכיר. **ודנה הגמ'** אם שכירות ושאלה קונים את החפץ לשואל והמשכיר, **ומסקנת הגמ'** ששכירות לא קונה את החפץ לשוכר ויש לחוש "שביית בהמתו" **א**. בשכירות **ב**. בשאלה **ג**. שמה ימכור בערב שבת ויקבע הגוי לנסות את הבהמה, וכאשר ידבר הישראל תזהה הבהמה את קולו ותלך, ויעבור על לאו דמחמה.

לגבי שכירות שלא קונה, רצה להוכיח **רב שינאי בריה דרב אידי** שאסור להשכיר לגוי בית דירה היות ומכניס שם ע"ז, **ומוכח** ששכירות לא קונה שהרי אין איסור לגוי להכניס לרשותו. **דחה הגמ'** שאין להוכיח והאיסור משום חומר עבודה דזה "ולא תביא תועבה לא ביהר"י". **הוכיח רב יצחק בריה דרב משרשיא**, כהן ששכר פרה מישראל לא יאכיל אותה כרשיני תרומה. **מבאר** ששכירות לא קונה, שאם היה קונה מדוע לא יאכילה תרומה והרי זה קנין כספו.

התיר רב אדא למכור בהמה גסה לגוי ע"י מתווך ישראל, אין לחשוש לניסוי בער"ש שהרי אין בהמה מכירה בקולו של המתווך, **וכן** אין לחשוש לשכירות ושאלה שהרי ימנע מלהשכיר או להשאל כדי יתגלו פגמים במקד.

רב הונא מכר פרה לגוי וביאר לרב חסדא שתולה שקנה לשחיטה. **ויש להביא ראיה** שתולים לקולא, **ב"ה** התירו למכור פרה חורשת בשביעית לתי חשודו על שביעית שהרי יכול לשוחטה (בי"ש חולקים), א"כ מובאר שבפלני עוור תולים להקל. **דחה רבה**, אין ציווי על שביית בהמה בשביעית, ובשבת מצווה על שביית בהמתו. **ממה אביי**, היות לגבי שדה שמצווה על שביית השדה בשביעית **אמרו ב"ה** שמותר למכור שדה חרושה בשביעית שהרי יכול להניח בלא שימוש (בי"ש חולקים). **עוד תמה רב אשי**, אין שביית כלים בשביעית **ומבאר** שאסור למכור כלים המיוזמים לעבודת קרקע בשביעית, היות ואין לתלות **אלא ביאר רב אשי** במקום שיש תלות לקולא תולים, אפילו שאדם מצווה (כמו שביית בהמתו או שביית שדה בשמיטה) ובמקום שאין תלות לא מקילים אפילו אם אינו מצווה.

רבה מכר חמור לישראל, אותו ישראל היה חשוד למכור לגוי. **וביאר לאביי** שלא חשש כיון שהוא מכר לישראל, ואותו ישראל לא מוכר רק לגויים ויש לתלות שימכור לישראל. **שואלת הגמ' על רבה**, מברייתא שמבאר שבמקומות שנהגו שלא למכור לכותים בהמה דקה לא ימכרו, **ומבאר בברייתא** אחרת שגויים חשודים על רביעה ולא כותים, א"כ הסיבה שאין מוכרים לכותים בהמה דקה משום שיש חשש שימכרו לגוי, א"כ אף רבה מכר את החמור לישראל החשוד למכור לגוי. **ועוד** מובאר בברייתא שלנו אסור למכור כלים שיש בהם צד של שפיכות דמים **וכן** אסור למכור לכותי, ואין הכותי חשוד על שפיכות דמים שהרי מותר להתייחד עם הכותי משא"כ עם הגוי, **אלא החמש שמא ימכור לגוי**, אם נאמר שכותי לא יחזור בתשובה ולא ישמע בקול חכמים, אבל ישראל חשוד עשוי לשמוע בקול חכמים ולא למכור, **והרי אמר ר"ז בשם רבה בר אבהו** שאסור למכור לגוי ואסור למכור לישראל החשוד למכור לגוי. **למסקנא** קיבל רבה את הדברים ורדף אחרי אותו יהודי חשוד ג' פרסאות או פרסא בחולות, ולא השיג.

אמר רב דימי בר אבא, שאסור למכור כלי זיין לליסטים ישראל, **ומבאר הגמ'** שחידושו במקום שאותו זמן בא על עסקי מומן, אבל חוששים שמא ירדפו אחריו ויצילו עצמו בכלי זיין ונמצא מאבד ממנו ישראל.

שיטה א, אין מוכרים לגויים מגינים למחמה, **שיטה ב**, שמוכרים להם. **השיטה שאוסרת** משום שגורם להם חיות, ובאמת אף חייטין ושעורים היה צריך לאסור למכור להם, **ביאר רב** שמוכרים להם מחמת דרכי שלום ושלא יהיה שגאה עלינו. **וי"א** שכאשר נגמר להם הכלי זיין הם הורגים במגינים עצמם נמצא שמסייע להם בהריגה. **והשיטה שסוברת שמוכרים** להם מגינים היות וסברו שהם בורחים כאשר נגמרו כלי המחמה. **פסק ר"ז בשם רבה בר אבהו** שמותר למכור מגינים.

אמר רב אדא בר אבהו לא מוכרים להם חתיכות של ברזל. **ביאר רב זביד** שמותר בסוג מתכת המיועד לעשיית כלי זיין. היום שמוכרים להם **ביאר רב אשי**, לפרסיים שאנו יושבים בתוכם והם מגינים בשמירת העיר.